

İktisadi Büyüme ve Yolsuzluk İlişkisi: Türkiye için Ampirik Bir İnceleme

Araştırma Makalesi /Research Article

Sinan ERDOĞAN¹

ÖZ: Bu çalışmanın temel amacı iktisadi büyüme-yolsuzluk ilişkisini Türkiye’de 1995-2018 dönemi için sınır testi yaklaşımıyla araştırmaktır. Çalışmadan elde edilen bulgular şöyle sıralanabilir; (a) açıklayıcı değişkenlerin durağanlık özellikleri $I(1)$ ve $I(0)$ olmak üzere karışıktır, (b) sınır testi sonuçlarına göre kişi başı yatırımlar, kişi başı hane halkı tüketim harcamaları ve ticari açıklık iktisadi büyümeyi pozitif etkilemektedir, (c) diğer taraftan yolsuzluk, enflasyon ve iktisadi büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur. Bu bağlamda Türkiye ekonomisinde yolsuzluk iktisadi büyüme sürecini etkilememekle beraber ne “tekerdeki kum” nede “tekerdeki yağ”dır.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme, ARDL, Türkiye

JEL Sınıflandırması: O47, D73

Economic Growth and Corruption Nexus: An Empirical Study for Turkey

ABSTRACT: The main purpose of this study is to examine economic growth-corruption nexus in Turkey for the period of 1995-2018 by bound test approach. The empirical findings are as follows: (a) the regressors have a mixed stationarity levels such as $I(1)$ and $I(0)$, (b) according to the bound test results, per capita investments, per capita house hold consumption expenditures and trade openness have a positive effect on economic growth, (c) on the other hand, there is no statistically significant relationship between corruption, inflation and economic growth. In this context, corruption does not affect economic growth in Turkey, and it is neither a “sand in wheel” nor “grease in wheel”.

Keywords: Corruption, Economic Growth, ARDL, Turkey

JEL Codes: O47, D73

Geliş Tarihi / Received: 28/02/2020

Kabul Tarihi / Accepted: 16/07/2020

¹Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, sinanerdogan@mku.edu.tr, orcid.org/0000-0003-3491-8234.

1. Giriş

Yolsuzluk olgusu, günümüzde hem az gelişmiş hem de gelişmiş ülkelerin gündemlerini işgal eden bir konudur. Yolsuzluk; salt iktisadi ve politik yönleri sahip olmamakla beraber aynı zamanda sosyolojik, hukuki ve kültürel boyutu olan bir gerçeklik olup, bu açıdan yalnızca politik veya iktisadi bakış açısı ile engellenemeyecek kadar karmaşık bir süreçtir. Yolsuzluğun kavramsal açıdan ele alınacak olursa; Dünya Bankası kavramsal olarak yolsuzluğu “*şahsi çıkarlar ve kazançlar uğruna kamu gücünün istismar edilmesi*” olarak tanımlamaktadır (World Bank, 1997:8). Yolsuzluğun sürecinde salt kamu görevlilerinin rol almadığı veya kamu gücünü istismar ederek gerçekleştirilebilen bir olgu olmadığı, kamusal aktivitelerin dışında da kişisel çıkarlar uğruna, kişilerin şahsi çıkarlarını maksimize etmek için bu yola başvurabildiği göz önünde bulundurulduğunda bu tanımın oldukça yetersiz bir tanım olduğu göze çarpmaktadır. Diğer taraftan Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International) ise yolsuzluk kavramını “*karar alıcı tarafından şahsi çıkar ve kazancını güvenceye almak için sahip olduğu gücü ve otoriteyi istismar etmesi*” biçiminde ifade ederek, yolsuzluk olgusuna daha geniş bir bakış açısı getirmiştir (Transparency International, 2019a).

Literatürde, genellikle az gelişmiş ülkeler bağlamında incelenen ve irdelenen yolsuzluk olgusu, salt az gelişmiş ülkeler için bir problem olmamakla beraber aynı zamanda gelişmiş ülkelerin politik ve iktisadi işleyişini de etkilemektedir. Bu hususu 2018 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi’nin 8346 nolu toplantısında BM genel sekreteri António Guterres “*Yolsuzluk, zengin ve yoksul, kuzeyde ve güneyde, gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ülkelerde var olan bir problemdir.*” sözleriyle ifade etmiştir (United Nations, 2018). Bu olguyu daha somut hale getirmek gerekirse, Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından 2017 yılında, 119 ülke ve bölgede küresel yolsuzluk eğilimini ölçmeye yönelik olarak yapılan anket sonucuna göre, Sahraaltı Afrika bölgesinde yaşayan insanların yaklaşık %68’ i yolsuzluk olgusundan ve yolsuzluk ile mücadelenin yetersizliğinden şikâyet etmekte iken, Avrupa’da bu oran %50 gibi yine ciddi oranda yüksek bir rakamdır (Transparency International, 2017: 4). Bu bağlamda ortalama olarak az gelişmiş bir bölgeden görece olarak gelişmiş bir bölgeye geçildiğinde değişen şeyin yolsuzluğun kendisi değil, yalnızca ölçü miktarı olduğu söylenebilir. Nitekim Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum), yolsuzluk olgusunun küresel maliyetini yaklaşık 3,6 trilyon dolar olarak hesaplamış olup, bu rakam küresel gayrisafi yurtiçi hasılanın yaklaşık %5’ine denk gelmektedir. Bu rakamlar ışığında yolsuzluğun yalnızca ülkelerin iktisadi yapıları için değil, oluşan küresel iktisadi sistem için de bir yük olduğu sonucuna varılabilir (Johnson, 2018).

Diğer taraftan yolsuzluğun ekonomik işleyiş etkisi konusunda ise iki yaklaşım geliştirilmiştir. Bunlardan ilkinde göre yolsuzluk, özellikle sermaye birikiminin yetersiz olduğu az gelişmiş ülkelerde sermayenin tek elde toplanmasını sağlayarak

yatırımlar için gerekli kaynağın oluşturulmasını hızlandırmaktadır. Böylece yatırımlar vasıtasıyla gayrisafi yurtiçi hasıla artışı mümkün hale gelecektir. Ayrıca etkisiz bir bürokratik sistemde yatırım ve girişim sürecini kısaltma ve iktisadi aktiviteleri hızlandırma adına yolsuzluk adeta bir katalizör görevi görebilmektedir. Yolsuzluğun iktisadi işleyiş için genel kanının aksine zararlı bir husus olmadığını savunan bu görüş politik iktisat literatüründe “*Etkin Yağlama Hipotezi*” olarak adlandırılmaktadır (Huntington, 1968, Kaufman ve Wei, 1999; Dreher ve Gassebner, 2013). Bu görüşün aksini savunanlara göre ise yolsuzluk iktisadi işleyiş ve ekonomik büyüme üzerindeki en büyük tehditlerden birisidir (Shleifer and Vishny, 1978, Mauro, 1995). Dünya Bankası eski başkanlarından J. Wolfensohn bu olguyu “*yolsuzluk iktisadi gelişmeyi engelleyen bir kanser gibidir*” sözleri ile ifade etmekte iken, Wei (1999) ise “*yolsuzluk ekonomik gelişme önündeki en büyük engeldir*” sözleriyle ifade etmektedir. Bu bağlamda yolsuzluğun, ekonomide işleri kolaylaştıran bir yağ olmamakla beraber, aksine iktisadi işleyişin çarklarının dönmesini zorlaştıran ve engelleyen adeta bir “*çakıl taşı/kum*” niteliğinde olduğu sonucuna varılabilir.

Bu bilgiler ışığında yolsuzluğun iktisadi işleyiş üzerindeki etkisi konusunda literatürde net bir bulunmadığı sonucuna ulaşılabılır. Bu çalışmada Türkiye’de iktisadi büyüme ve yolsuzluk ilişkisi 1995-2018 dönemi için veya gecikmesi dağıtılmış otoregresif sınır testi (Autoregressive Distributed Lag Bound (ARDL) Test) yöntemi ile araştırılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde literatür araştırması yapılmış, üçüncü bölümünde model ve veri seti tanımlanmış, analizle kullanılan ampirik yöntemler ve elde edilen ampirik bulgular ele alınmıştır, son olarak dördüncü kısımda ise çalışmanın sonuçlandırılmış ve politika önerileri yapılmıştır.

2. Literatür Araştırması

Yolsuzluk ve ekonomi ilişkisi erken dönemde politik ve felsefi bağlamda genişçe tartışılmış olmakla beraber, Mauro’nun (1995) öncü çalışmasından bu yana araştırmacılar tarafından ampirik olarak da araştırılmaya başlanmıştır. Mauro (1995) çalışmasında, yolsuzluğun yatırımlar üzerinde azaltıcı etki yapmak suretiyle iktisadi büyümeyi yavaşlattığı sonucuna erişmiştir. Ayrıca çalışmada kurumsal etkisizliğin iktisadi büyümeyi azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Mauro’nun çalışmasını izleyen dönemde yolsuzluk-iktisadi büyüme ilişkisi hem çok ülkeli hem de tek ülkeli örneklerle ve farklı tahmin yöntemleriyle araştırılmıştır. Bu çalışmalardan çok ülkeli olan veya Türkiye dışında farklı ülkeleri örneklem olarak kullanan çalışmalar Tablo 1’ de sunulmuştur. Diğer taraftan Türkiye dışında farklı örneklem kullanan çalışmaların sayısı oldukça fazla olmakla beraber, genellikle çok ülkeli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Çalışmaların bulgularına göre yolsuzluğun iktisadi büyümeyi negatif etkilediğine dair büyük oranda bir uzlaşımın varlığından söz edilebilir.

Tablo 1: Literatür Tablosu

Yazar(lar)	Örneklem-Dönem	Yöntem	Bulgular
Mauro (1995)	67 Ülke, 1980-1985	EKK ve İki Aşamalı EKK	Büyüme Üzerinde Yatırımlar Yoluyla Negatif Etki
Ehrlich ve Lui (1999)	152 Ülke, 1969-1992	Regresyon Analizi	Negatif Etki
Del Monte ve Papagni (2001)	İtalya 20 Bölge, 1963-1991	İki Aşamalı EKK, Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Modeli	Negatif Etki
Akçay (2002)	54 Ülke, 1960-1995	EKK	Negatif Etki
Drury vd. (2006)	100'den fazla ülke, 1982-1997	EKK	Demokratik Ülkelerde İlişki Yok Demokratik Olmayan Ülkelerde Negatif İlişki
Gökalp ve Baldemir (2006)	147 Ülke, 1996-2002	Kümeleme ve Panel Veri Analizi	Negatif Etki
Swaleheen (2011)	1984-2007	Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) ve Sistem GMM	Düşük (Yüksek) Yolsuzluk Seviyesine Büyüme Üzerinde Negatif (Pozitif) Etki
Erkal vd. (2014)	OECD ve AB Ülkeleri, 1995-2012	Panel Sınır Testi (ARDL)	Negatif Etki
Sofuğlu vd. (2017)	Yeni Sanayileşmiş Ülkeler, 2001-2014	Fully Modified EKK-Dinamik EKK	Negatif Etki
Altunç ve Yıldırım (2017)	47 Ülke	EKK	Negatif Etki
Cieslik ve Goczek (2018)	142 Ülke, 1994-2014	GMM	Negatif Etki
Sharma ve Mitra (2019)	103 Ülke, 1996-2015	GMM ve Sistem GMM	Negatif Etki

Not: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Diğer taraftan Türkiye için yapılan çalışmalar ele alınacak olursa; Karagöz ve Karagöz (2010) Türkiye için 1980-2005 yıllarını kapsayan çalışmada, Granger Nedensellik yöntemi ile araştırmış olup çalışma sonucuna göre yolsuzluktan iktisadi büyümeye doğru bir nedensellik söz konusu değilken, iktisadi büyümeden yolsuzluğa doğru bir nedensellik ilişkisi söz konusudur. Diğer taraftan kamu harcamaları ile yolsuzluk arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanılmamıştır. Arslan ve Sağlam (2011) çalışmada Türkiye'de 1970-2007 dönemi için yolsuzluk-yatırımlar arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme yaklaşımı ile incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre yolsuzluk ve yatırımlar arasında uzun dönemli pozitif bir ilişki vardır. Beşel ve Savaşan (2014) Türkiye'de yolsuzluk-iktisadi büyüme ilişkisini 1985:01- 2012:11 dönemi için yapısal kırılmaları dikkate alan birim kök ve eşbütünleşme yöntemleriyle incelemiştir. Bulgulara göre değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olmamakla beraber, Toda-Yamamoto nedensellik testine göre ekonomik büyümeden yolsuzluğa doğru tek

yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiş, yolsuzluktan ekonomik büyümeye doğru ise herhangi nedensellik ilişkisi tespit edilmemiştir.

Literatürde de görüldüğü üzere Türkiye dışında örneklemelerde yolsuzluk-iktisadi büyüme ilişkisini inceleyen çalışmaların sayısı bir hayli fazla ve ciddi bir literatür oluşmuşken, Türkiye özelinde yapılan çalışmaların sayısı ise oldukça kısıtlıdır. Ayrıca nedensellik yaklaşımına dayanan çalışmalarda, yolsuzluktan iktisadi büyümeye doğru herhangi bir nedensellik tespit edilememiştir. Bu olgunun ötesinde bu yöntemler ile nedenselliğin yönü ve büyüklüğünü tespit etmek ise ne yazık ki olanaklı olmamaktadır. Bu bağlamda ilgili yöntemlerle Türkiye’de yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerindeki etkisine karar verme ve buna göre uzun erime yönelik politikalar oluşturma ne yazık ki olanaklı değildir. Diğer bir ifadeyle yolsuzluğun tekerin dönüşünü kolaylaştıran bir yağ mı, yoksa zorlaştıran bir kum mu olduğu tespit edilememektedir. Bu çalışmada Türkiye’de yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasındaki uzun dönemli ilişki 1995-2018 dönemi için ARDL yaklaşımı ile araştırılmaktadır. Bu yönüyle çalışma, literatürde yer alan diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

3. Model, Veri Seti, Ampirik Yöntem ve Bulgular

3.1. Model ve Veri Seti

Çalışmada Türkiye için yolsuzluk ve iktisadi büyüme ilişkisini 1995-2018 dönemi için incelemek amacıyla aşağıdaki logaritmik doğrusal model kullanılmıştır:

$$\ln Y_t = \beta_0 + \beta_1 \ln cor_t + \beta_2 \ln I_t + \beta_3 \ln C_t + \beta_4 \ln enf_t + \beta_5 \ln tr_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Bu denklemde Y_t kişi başı reel gayrisafı yurtiçi hasılayı, cor yolsuzluk algı seviyesini, I yatırımları (reel fiyatlarla gayrisafı sermaye oluşumu), C tüketim harcamalarını (kişi başı hane halkı reel tüketim harcaması), enf enflasyonu (tüketici fiyatları, %), tr ise ticari açıklık oranını (gayrisafı yurtiçi hasıla yüzdesi) göstermekte olup $t=1+2+\dots+24$ tür. Modelde büyüme üzerine etkisi araştırılan ana değişken yolsuzluk değişkeni olup, yatırım ve tüketim harcamaları büyüme fonksiyonunun ana bileşenlerinden olması ve Türkiye ekonomisinde iktisadi büyümenin temel teşvikçilerinden olması nedeniyle ihmal edilmiş değişken sapmasını engellemek adına modele dahil edilmiş kontrol değişkenleridir. Diğer taraftan Türkiye ekonomisi, uzun yıllar boyunca fiyat istikrarsızlıkları ve yüksek enflasyon ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Kimi dönemlerde enflasyon ile mücadelede önemli başarılar elde edilse de son yıllarda, enflasyonda bir yükseliş trendinin söz konusu olduğu söylenebilir. Enflasyon aynı zamanda hane halkı geliri ve görelî fiyatları etkileme yoluyla dış rekabet gücünü etkilemesi nedeniyle Türkiye ekonomisi açısından önemli bir makro iktisadi göstergedir. Özellikle 1980 sonrası Türkiye ekonomisinde ihracata dayalı büyüme modeli benimsenmesi nedeniyle iktisadi büyüme için önem kazanan ihracat bileşeninin, reel döviz kuru kanalıyla enflasyondan etkilendiği söylenebilir. Ayrıca ihracata dayalı büyümeyle beraber Türkiye’de üretebilmek ve ihraç edebilmek için enerji gibi temel

girdilerin ithalatı da artmış hem ithalat hem de ihracat iktisadi büyüme sürecinin önemli belirleyicilerinden olmuş ve milli gelir içindeki payı artmıştır. Bu nedenle hem enflasyon hem de ticari açıklık değişkeni modele ayrıca kontrol değişkenleri olarak eklenmiş olup iktisadi değişkenlere ilişkin verilen Dünya Bankası Dünya Gelişme Göstergeleri (World Bank, 2019) veri tabanından elde edilmiştir. Yolsuzluk verisi olarak ise Transparency International (2019b) tarafından önerilen CPI (Corruption Perception Index (CPI) kullanılmıştır.

3.2. Ampirik Yöntem ve Bulgular

Çalışmada değişkenlerin entegrasyon derecelerini belirlemek adına Genişletilmiş Dickey-Fuller (1981) birim kök testi (ADF) ve Kwiatkowski vd. (1992) (KPSS) tarafından önerilen durağanlık testi kullanılmıştır ARDL yaklaşımının değişkenlerin entegrasyon derecelerine aşırı duyarlı olması nedeniyle, sapmalı hipotez kabulünden kaçınmak adına yokluk hipotezinde birim kök ve durağanlığı test eden iki farklı test prosedürü kullanılmıştır. ADF yaklaşımında kullanılan regresyon modeli şöyle tanımlanabilir (Enders, 2014: 218):

$$\Delta y_t = \alpha_0 + \gamma y_{t-1} + \alpha_1 t + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta y_{t-i} + \varepsilon_{2t} \quad (2)$$

Burada α_0 , sabit; t doğrusal zaman trendi; Δ , birinci sıra farkı; p , gecikme sayısı ve ε_{2t} hata terimidir. ADF yaklaşımında yokluk hipotezinde “Birim kök vardır ($\gamma = 0$)” görüşü, “Seri durağandır $\gamma < 0$ ” görüşüne karşı test edilmektedir. Diğer taraftan KPSS durağanlık testinin kullanmış olduğu regresyon modeli aşağıdaki gibi tanımlanabilir (Kwiatkowski vd., 1992: 161):

$$y_t = \delta t + r_t + \varepsilon_{3t} \quad (3)$$

Burada $r_t = r_{t-1} + u_t$ ve $u_t \sim iid(0, \sigma_u^2)$ ve $\varepsilon_{3t} \sim iidN(0, \sigma^2)$ dir. Ayrıca t , deterministik trend parametresini, r rassal süreci (random walk) ve ε_{3t} , durağan hata terimini ifade etmektedir. KPSS yaklaşımında ADF yönteminden farklı olarak testinde yokluk hipotezi; sabitli modelde $\sigma_u^2=0$, “seri ortalama durağandır” biçiminde, sabitli ve trendli modelde ise $\sigma_u^2=0$, “seri trend durağandır”, şeklinde önerilmiştir.

Değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkileri araştırmak için Pesaran ve Shin (1999) ve Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi yöntemi kullanılmıştır. ARDL sınır testi yaklaşımının avantajları şöyle sıralanabilir (Ozturk ve Acaravci, 2013: 263-64; Acaravci vd. 2019: 9): i) ARDL sınır testi için değişkenlerin entegrasyon derecelerinin homojen olması zorunluluğu olmamakla beraber entegrasyon derecesinin I(1)'den büyük olması Halinde Pesaran vd. (2001) ve Narayan (2005)'ın geliştirdiği kritik değerler geçersiz olmakta, dolayısıyla yöntem kullanılabilir olmaktan çıkmaktadır.. ii) ARDL yaklaşımı iyi derecede küçük örneklem özelliklerine sahip olup bazı

regresörlerin içsellik sergilemesi durumunda dahi etkin bir tahmincidir. iii) Hem bağımlı değişken hem de regresörler için heterojen gecikme seviyeleri belirlenebilmektedir. iv) ARDL kapsamında kısa ve uzun dönem parametre katsayıları, indirgenmiş denklem kullanılarak tahmin edilebilmektedir. ARDL yaklaşımı iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada değişkenler arası eşbütünleşme ilişkisi, kısıtsız hata düzeltme modeli (ECM) vasıtasıyla sınanmaktadır. Modelde eşbütünleşme ilişkisi olması durumunda ikinci aşamaya geçilmekte ve ARDL kapsamında kısa ve uzun dönem katsayılar hesaplanmaktadır.

ARDL sınır testi kapsamında kullanılan kısıtsız hata düzeltme modeli (ECM), aşağıdaki denklemde (4) gösterilmiştir:

$$\Delta Y_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^p \beta_{ni} \Delta X_{t-i} + \delta_n X_{t-1} + \varepsilon_t \quad (4)$$

Burada Y_t bağımlı değişkeni, X açıklayıcı değişkenler setini, ε_t , artığı, Δ ise değişkenlerin birinci farkını temsil etmektedir. ARDL sınır testi kapsamında optimal gecikme uzunlukları bilgi kriteri kullanmak koşuluyla belirlenmektedir. ARDL sınır testi, yokluk hipotezinin ($H_0: \delta_n = 0$) alternatif hipoteze ($H_1: \delta_n \neq 0$), ($n=1,2,3,4$) karşı, F-testi veyahut Wald testi sınamasını temel alır. Tahmin edilen test istatistiği, kritik üst sınır değerinin üzerinde kaldığı durumda, modelde eşbütünleşme ilişkisi olmadığına dayanan H_0 hipotezi reddedilir. Tahmin edilen test istatistiği kritik alt sınır değerinin altında kaldığı durumda, Modelde eşbütünleşme ilişkisi olmadığına dayanan H_0 hipotezi kabul edilir (Ozturk ve Acaravci, 2013: 264, Acaravci vd. 2019: 9).

Tablo 2: Birim Kök ve Durağanlık Testi Sonuçları

Değişkenler	ADF Birim Kök Testi		KPSS Durağanlık Testi	
	Düzye (c+t)	1. Fark (c)	Düzye (c+t)	1. Fark (c)
<i>Y</i>	-1,986 (0,577)	-4,366 (0,011)	0,161	0,0529
<i>cor</i>	-2,624 (0,273)	-3,772 (0,039)	0,102	-
<i>I</i>	-2,731 (0,234)	-5,503 (0,001)	0,063	-
<i>C</i>	-2,927 (0,174)	-4,043 (0,022)	0,165	0,0521
<i>enf</i>	-0,201 (0,988)	-4,170 (0,017)	0,168	0,103
<i>tr</i>	-5,079 (0,002)	-	0,094	-
Kritik Değer(%5)			0,146	

Not: c+t: Sabit ve Trend, c: Sabit. Olasılık değerleri parantez içinde ifade edilmiştir. ADF testi için optimal gecikme uzunluğu, Schwarz (SBC); KPSS yaklaşımı için ise, Newey-West düzeltme gecikmesi opsiyonu kullanılarak optimal gecikme sayısı belirlenmiştir

ADF birim kök testi ve KPSS durağanlık testi sonuçları Tablo 2' de sunulmuştur. ADF testi bulgularına göre; kişi başı reel gelir, yolsuzluk algısı, yatırımlar, hane halkı tüketim harcamaları ve enflasyon değişkenleri için düzeyde %5 anlamlılık seviyesinde "birim kök" vardır biçimindeki yokluk hipotezi kabul edilmekteyken, birinci farkı alındığında ise "Birim kök yoktur" biçimindeki alternatif hipotez

kabul edilmektedir. Diğer taraftan ticari açıklık değişkeni için %5 anlamlılık seviyesinde birim kök vardır biçimindeki yokluk hipotezi reddedilmektedir. Buna göre değişken düzeyde durağandır.

KPSS durağanlık testi sonucuna göre ise; kişi başı reel gelir, hane halkı tüketim harcamaları ve enflasyon değişkeni için %5 anlamlılık seviyesinde “seri durağandır” biçimindeki yokluk hipotezi reddedilmektedir, yani seriler birim kök içermektedir. Diğer taraftan yolsuzluk, yatırımlar ve ticari açıklık değişkenleri için %5 anlamlılık seviyesinde “seriler durağandır” biçimindeki yokluk hipotezi kabul edilmektedir. Bu bilgiler ışığında açıklayıcı değişkenlerin entegrasyon dereceleri birbirinden farklı olduğu söylenebilir. Eşbütünleşme ilişkisi araştırılırken, sapmalı tahminlerden kaçınmak adına bu hususların göz önünde bulundurulması önemlidir. Bu nedenle açıklayıcı değişkenlerin entegrasyon seviyelerinin I(1) ve I(0) biçiminde karışık olması durumunda dahi sapmasız sonuçlar veren ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılmıştır.

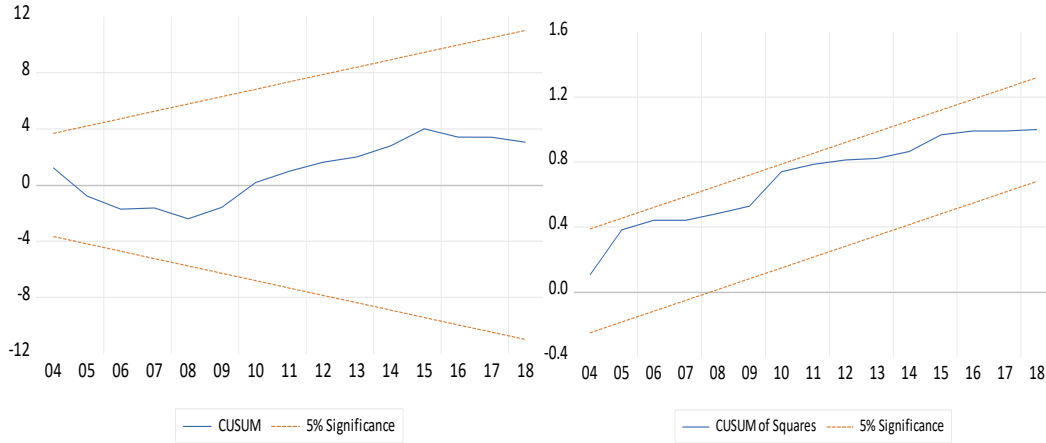
Tablo 3: ARDL Tahmin Sonuçları

	F	%95 Alt Sınır	-%95 Üst Sınır
ARDL (1, 0,1,0, 0, 0)	44,078	2,804	4,013
Uzun Dönem	Katsayı	Olasılık	
<i>cor</i>	-0,010	0,744	
<i>I</i>	0,156	0,001	
<i>C</i>	0,818	0,000	
<i>enf</i>	0,004	0,405	
<i>tr</i>	0,159	0,002	
Sabit	-2,584	0,000	
Hata Düzeltme Modeli			
Δcor	-0,005	0,745	
ΔI	0,166	0,000	
ΔC	0,426	0,000	
Δenf	0,002	0,412	
Δtr	0,082	0,000	
Δect	-0,520	0,000	
Tanı Testleri	İstatistik [olasılık]		
Ramsey-Reset	2,406 (0,1432)		
Breusch-Godfrey	3,410 (0,064)		
Breusch vd.	2,443 (0,069)		
Jarque-Bera	0,447 (0,799)		
Not: Model için optimal gecikme uzunluğu, Schwarz (SBC) bilgi kriteri vasıtasıyla belirlenmiştir. F istatistiği, hesaplanmış sınır testi istatistiğidir.			

ARDL sınır testinden elde edilen bulgular Tablo 3’ de sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre ARDL sınır testi için en uygun model ARDL (1,0,1,0,0,0) olarak

belirlenmiş olup, sınır testi istatistiği 44,078 olarak hesaplanmıştır. Bu değer %5 anlamlılık seviyesinde kritik üst sınır değerinin üzerindedir. Bu bağlamda “değişkenler arasında uzun dönemli ilişki yoktur” biçimindeki yokluk hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Buna göre değişkenler arasında uzun dönemli ilişki vardır ve Grafik 1 de sunulan CUSUM (cumulative sum) ve CUSUMSQ (cumulative sum of squares) testi sonuçlarına göre bu eşbütünleşme ilişkisi istikrarlıdır. Elde edilen uzun dönemli katsayılara göre yolsuzluk iktisadi büyüme üzerinde negatif fakat istatistiksel olarak anlamsız bir etkiye sahiptir. Modele kontrol değişkeni olarak dahil edilen yatırımlar, hane halkı tüketim harcamaları ve ticari açıklık değişkenleri iktisadi büyüme üzerinde beklendiği üzere pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu noktada hane halkı tüketim harcamalarının yatırımlara göre iktisadi büyüme üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olması dikkat çekicidir. Son olarak enflasyon, Türkiye’de iktisadi büyüme üzerinde pozitif, fakat istatistiksel olarak anlamsız bir katsayıya sahiptir. Ayrıca kısa dönemli katsayılar incelendiğinde elde edilen bulguların uzun dönemli bulgular ile örtüştüğü görülmekte olup hata düzeltme teriminin katsayısı -0,520’dir. Bu bağlamda değişkenler arasında herhangi bir şok nedeniyle dengeden sapma olması halinde, sapmalar yaklaşık iki dönemde ortadan kalkmakta, bir diğer ifadeyle iki yıl sonra dengeye dönülmektedir. Ayrıca model için yapılan tanı testleri sonuçlarına göre; modelde otokorelasyon değişen varyans olmadığı ve model kurma hatası yapılmadığı %5 anlamlılık düzeyinde kabul edilmiştir.

Grafik 1: CUSUM ve CUSUMSQ Grafikleri

4. Sonuç

Yolsuzluk uzun yıllar yalnızca politik ve felsefi bağlamda ele alınmış olsa da yolsuzluk algısının ölçülebilir hale gelmesiyle ampirik analizlere de konu olmaya başlamıştır. Bu bağlamda ilgili alanda kayda değer bir uluslararası literatür oluşmuştur. Diğer taraftan Türkiye açısından oluşan literatür irdelendiğinde ise çalışma sayısının oldukça az ve genellikle nedensellik analizleri ile sınırlı olduğu

görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye için yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisi 1995-2018 dönemi için ARDL sınır testi yaklaşımı ile araştırılmıştır.

Elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir: (a) yolsuzluk, enflasyon ve ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur. (b) Yatırım, tüketim harcamaları ve ticari açıklık ile büyüme arasında ise pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcuttur. Bu bağlamda Türkiye’de yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasında sistematik bir ilişki kurulamayacağı söylenebilir. Bu bilgiler ışığında yolsuzluk Türkiye ekonomisi için ne “tekerin dönüşünü kolaylaştıran yağ” ne de “tekerin dönüşünü zorlaştıran çakıl taşı veya kum” dur. Bu bilgiler literatürde daha önce yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasında nedensellik ilişkisi olmadığı yönünde bulgulara erişen Karagöz ve Karagöz (2010) ile Beşel ve Savaşan’ın (2014) bulgularını kısmen doğrular niteliktedir. Diğer taraftan yatırım ve tüketim harcamalarının katsayısı incelendiğinde, tüketim harcamalarının yatırım harcamalarına kıyasla daha büyük bir katsayıya sahip olduğu görülmektedir. Bu durum uzun süredir Türkiye ekonomisinde uygulanan ve 2008 Mortgage krizi sonrası artan iç talebi artırmaya yönelik politikaların bir sonucu olduğu söylenebilir. Fakat tüketim harcamaları teşvik etmenin kısa dönemde iç talebi artırma suretiyle iktisadi büyümeyi olumlu etkilese de yatırımlar gibi kalıcı istihdam, üretim bilgisi artışı ve sermaye birikimi sağlayabilen bir iktisat politikası aracı olmadığı söylenebilir. Bu açıdan karar alıcıların kalıcı istihdam ve sermaye birikimi için yatırımların milli gelir içindeki payını artırıcı tedbirler alması önemlidir.

Diğer taraftan ticari açıklık değişkeni iktisadi büyüme üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Bu noktada son günlerde de sıkça tartışılan korumacı ticaret politikalarının Türkiye açısından optimal bir politika olmayacağı, dışa açılma ve ihracata dayalı büyüme modelinin iktisadi büyümeyi teşvik etmek adına daha etkin bir politika olacağı öne sürülebilir. Son olarak, çalışmada 1995-2018 arası dönemin seçilmesindeki temel kısıt yolsuzluk algı endeksinin 1995 yılından itibaren yayınlanmaya başlanmış olmasıdır. Bu bağlamda veri setinde zaman boyutu büyüdükçe testlerin gücünün ve boyutunun arttığı göz önünde bulundurulduğunda, gelecek çalışmalarda daha uzun zaman boyutuna sahip veriler ile Türkiye ekonomisi açısından yolsuzluk-ekonomik büyüme ilişkisinin irdelenmesi etkin politika önerileri yapılabilmesi adına önemlidir.

Kaynakça

- Acaravcı, A., Akalin, G., & Erdoğan, S. (2019). Araştırma-Geliştirme Harcamalarının Türkiye İhracatına Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-16.
- Akçay, S. (2002). Corroption and Economic Growth: A Cross National Study. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(01).

- Altunç, Ö. F., & Yıldırım, A. (2017). Yolsuzluğun ekonomik büyümeyi etkileme kanalları: Ülkeler arası bir çalışma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(63), 15-27.
- Arslan, Ü., & Sağlam, Y. (2011). The relationship between corruption and public investment: The case of Turkey. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 365-378.
- Beşel, F., & Savaşan, F. (2014). Türkiye'de Yapısal Kırımlar Altında Yolsuzluk-Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (27), 73-86.
- Cieślak, A., & Goczek, Ł. (2018). Control of corruption, international investment, and economic growth—Evidence from panel data. *World Development*, 103, 323-335.
- Del Monte, A., & Papagni, E. (2001). Public expenditure, corruption, and economic growth: the case of Italy. *European journal of political economy*, 17(1), 1-16.
- Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 1057-1072.
- Dreher, A., & Gassebner, M. (2013). Greasing the wheels? The impact of regulations and corruption on firm entry. *Public Choice*, 155(3-4), 413-432.
- Drury, A. C., Kriekhaus, J., & Lusztig, M. (2006). Corruption, democracy, and economic growth. *International political science review*, 27(2), 121-136.
- Ehrlich, I., & Lui, F. T. (1999). Bureaucratic corruption and endogenous economic growth. *Journal of Political Economy*, 107(S6), S270-S293.
- Enders, W. (2014), *Applied Econometric Time Series*, 4. Baskı, USA: John Wiley&Sons, Inc.
- Yılmaz, Ö., Akıncı, M., & Erkal, G. (2014). Yolsuzluk ve İktisadi Büyüme ilişkisi: OECD ve AB Ülkeleri üzerine Panel Sınır Testi Analizi. *Sayıştay Dergisi*, 143-162.
- Gökalp, F. M. & Baldemir, E. (2006). Kurumsal Yapı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1): 212-226.
- Huntington, S. (1968). *Political order in changing societies*. New Haven: Yale University Press.
- Karagöz, K., & Karagöz, M. (2010). Yolsuzluk, ekonomik büyüme ve kamu harcamaları: Türkiye için ampirik bir analiz. *Sayıştay Dergisi*, 76(1-3), 5-22.

- Kaufmann, D., & Wei, S. J. (1999). *Does "grease money" speed up the wheels of commerce?* (No. w7093). National bureau of economic research.
- Kwiatkowski, D., Phillips, P. C., Schmidt, P., & Shin, Y. (1992). Testing the null hypothesis of stationarity against the alternative of a unit root. *Journal of econometrics*, 54(1-3), 159-178.
- Johnson, S. (2018). Corruption is costing the global economy \$3.6 trillion dollars every year. <https://www.weforum.org/agenda/2018/12/the-global-economy-loses-3-6-trillion-to-corruption-each-year-says-u-n> (Erişim Tarihi: 24.09.2019).
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *The quarterly journal of economics*, 110(3), 681-712.
- Narayan, P. K. (2005). The saving and investment nexus for China: evidence from cointegration tests. *Applied economics*, 37(17), 1979-1990.
- Ozturk, I., & Acaravci, A. (2013). The long-run and causal analysis of energy, growth, openness and financial development on carbon emissions in Turkey. *Energy Economics*, 36, 262-267.
- Pesaran, M. H., & Shin, Y. (1998). An autoregressive distributed-lag modelling approach to cointegration analysis. *Econometric Society Monographs*, 31, 371-413.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of applied econometrics*, 16(3), 289-326.
- Sharma, C., & Mitra, A. (2019). Corruption and Economic Growth: Some New Empirical Evidence from a Global Sample. *Journal of International Development*, 31(8), 691-719.
- Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Corruption, *the quarterly journal of economics*, 599-617.
- Sofuoğlu, E., Kızılkaya, O., & Ay, A. (2017). Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Yeni Sanayileşmiş Ülkeler için Panel Veri Analizi. International Conference On Eurasian Economies. 2017: 476-482.
- Swaleheen, M. (2011). Economic growth with endogenous corruption: an empirical study. *Public Choice*, 146(1-2), 23-41.
- Transparency International (2017). People and Corruption: Citizen's Voices From Around The World. https://www.transparency.org/whatwedo/publication/people_and_corruption_citizens_voices_from_around_the_world (Erişim Tarihi: 24.09.2019).
- Transparency International (2019a). What is corruption. <https://www.transparency.org/what-is-corruption>. (Erişim Tarihi: 25.08.2019).

- Transparency International (2019b). Corruption Perception Index. <https://www.transparency.org/research/cpi/overview>. (Erişim Tarihi: 27.09.2019).
- United Nations (2018). Global Cost of Corruption at Least 5 Per Cent of World Gross Domestic Product, Secretary-General Tells Security Council, Citing World Economic Forum Data. <https://www.un.org/press/en/2018/sc13493.doc.htm> (Erişim Tarihi: 24.09.2019).
- Wei, S. J. (1999). *Corruption in economic development: Beneficial grease, minor annoyance, or major obstacle?*. The World Bank.
- World Bank (1997). Helping countries combat corruption: The role of the World Bank. <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/corrptn.pdf>. (Erişim Tarihi: 25.08.2019).
- World Bank (2019). World Development Indicators. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (Erişim Tarihi: 26.09.2019).